

СЕКЦІЯ V. ЦИВІЛЬНЕ, ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО

ФІКСАЦІЯ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ

Андрійцьо В.Д.,

кандидат юридичних наук

суддя Закарпатського окружного адміністративного суду

Порядок фіксування судового засідання, а відповідно і процесу судового доказування обставин цивільної справи технічними засобами встановлюється цивільними процесуальним законодавством України (ст. 197 ЦПК України та Інструкцією про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання) [1]. Крім того, ст. 199 ЦПК України регламентує порядок розгляду зауважень на технічний запис судового засідання.

Фіксування судового засідання, а відтак і процесу доказування технічними засобами здійснює секретар судового засідання або інший працівник суду (ч. 11 ст. 6 ЦПК України), і тому воно є офіційною формою фіксації судового засідання, в рамках якого відбувається процес доказування технічними засобами. Крім того, існує можливість провести неофіційну фіксацію процесу судового доказування. Зокрема, відповідно до ст. 6 ЦПК України учасники цивільного процесу та інші особи, присутні на відкритому судовому засіданні, мають право робити письмові записи, а також використовувати портативні аудіотехнічні пристрої. Для цього не потрібні згода учасників процесу та постановлення про це ухвали суду, але потрібно суд попередити про проведення такої фіксації. В той час як проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомок, відео-, звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури, а також транслювання судового засідання по радіо і телебаченню допускається тільки на підставі ухвали суду за наявності згоди на це осіб, які беруть участь у справі.

Фіксування процесу доказування у процесуально-правовому аспекті означає відбиття, закріплення юридично значущих дій суду, інших учасників судового процесу у відповідних процесуально-документальних формах для забезпечення їх вірогідності з точки зору об'єктивності засобів фіксації судового процесу та визначення процесуальних наслідків цих дій при розгляді справи по суті та на наступних стадіях цивільного процесу. За такого підходу фіксація судового процесу означає обов'язковість процесуально-документального оформлення актів-документів, які фіксують

процесуальні дії суду, сторін та інших учасників цивільного процесу, а також обставини, факти при розгляді справи [2, с. 616].

За правилами цивільної процедури відбувається повне фіксування судового засідання. Причому повне фіксування судового засідання можна розглядати з фактичної та юридичної сторони. З фактичної сторони повне фіксування судового засідання — це фіксація ходу судового засідання в цілому, без певних обмежень, що дозволяє відтворювати повний зміст тих чи інших процесуальних дій. Крім того, повнота фіксації означає таку форму фіксації, яка дозволяє відтворювати не лише зміст процесуальних дій у судовому засіданні, а й форму їх усного викладення та інші обставини, у тому числі ритуально-церемоніальну сторону цивільного процесу. Використання технічних засобів фіксації, виходячи з технологічних можливостей технічного обладнання, дозволяє вирішувати це завдання.

Що стосується суто процесуального аспекту фіксування судового засідання, то він зводиться до фіксації та можливості відтворення тих процесуальних дій, які безпосередньо виливають на розгляд справи по суті або на динаміку судочинства та рух справи. Тобто завдяки технічним засобам у судовому засіданні фіксації підлягають усі факти процесуальної поведінки суду та учасників процесу, причому і та зафіксована інформація, яка не має процесуального значення [2, с. 617].

Правила про повну фіксацію судового засідання технічними засобами слід розцінювати як важливу гарантію процесу доказування. Така форма фіксації судового засідання унеможливує з боку суду чи осіб, які беруть участь в розгляді справи або інших учасників процесу тих чи інших перекручень процесуальних дій, які складають зміст процесу доказування або їх фальсифікацію. Все вище вказане не виключалося при журнальній фіксації судового засідання. Ось чому повна технічна фіксація судового засідання, а відтак і процесу судового доказування, деякою мірою підвищує довіру до суду. Ось чому її слід розглядати як своєрідну гарантію публічних інтересів правосуддя, де звукозапис судового засідання має значення для вирішення справи і може використовуватися як доказ на підтвердження тих або інших процесуальних фактів.

Таким чином, технологія фіксації судового засідання технічними засобами безпосередньо впливає на визначення процесуального режиму технічного запису як доказу, а також на якість, достовірність та повноту цього доказу для розгляду справи та забезпечення процесуальних прав учасників судового процесу.

Виходячи з процесуального режиму та значущості технічного запису, технічні засоби фіксування судового засідання мають відповідати вимогам надійності та простоти використання персоналом суду і забезпечувати легітимність звукозапису [2, с. 617-618].

Важливість гарантування прав та інтересів осіб, які беруть участь у розгляді цивільної справи як суб'єктів доказування є їх можливість отримати доступ до технічної фіксації процесуальних дій процесу доказування, що скоювалися в судовому засіданні. Зокрема, на вимогу особи, яка бере участь у справі, або за ініціативою суду здійснюється повне чи часткове відтворення технічного запису судового засідання (ч. 3 ст. 197 ЦПК України). Як правило, така необхідність виникає при зіставленні показів свідків, при відкладенні розгляду цивільної справи, хоча справа і розглядається з початку, але допускається при незміні складу суду та відсутності нових учасників процесу підтвердити свої пояснення без повторення (ч. 7 ст. 191 ЦПК України) тощо. Відтворення технічного запису судового засідання можливе і поза межами судового засідання з метою ознайомлення зі змістом запису, наприклад, для розгляду письмових зауважень на нього щодо його неповноти або неправильності (ч. 1 ст. 199 ЦПК України).

Матеріальний носій інформації, де проводився технічний запис судового засідання, є додатком до журналу судового засідання і після закінчення судового засідання приєднується до матеріалів справи (ч. 4 ст. 197 ЦПК України).

На жаль, ані ЦПК України, ані зазначена Інструкція про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання) не передбачають дій суду у разі, якщо все-таки судовий процес (або якась його частина) не був записаний на технічний пристрій або він не відтворюється (такі ситуації в судовій практиці існують і до матеріалів справи додаються відповідні довідки, де зазначаються причини відсутності повноти фіксації). Без законодавчої регламентації якось виправити таку ситуацію неможливо, оскільки ЦПК України не передбачає повторного проведення судового засідання, яке вже відбулося, тим більше не передбачає жодних санкцій за відсутність такого технічного запису в справі (раніше за ЦПК України 1963 року у зв'язку з відсутністю у справі протоколу судового засідання рішення у справі підлягало скасуванню). У пункті 18 Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» визначається, що якщо суд першої інстанції ухвалив рішення з дотриманням норм матеріального та процесуального права, а наведені в апеляційній скарзі недоліки у розгляді справи не вплинули на суть ухваленого рішення, апеляційний суд згідно зі статтею 308 ЦПК ухвалою відхиляє апеляційну скаргу та залишає рішення без змін і обов'язково наводить у ній мотиви, з яких доводи апеляційної скарги відхиляються. Водночас апеляційним судам необхідно враховувати, що законне, обґрунтоване та правильне по суті й справедливе рішення суду не може бути скасоване з одних лише формальних міркувань.

Зокрема, до таких недоліків, які не призводять до порушення основних принципів цивільного процесуального законодавства та охоронюваних законом прав та інтересів осіб, які беруть участь у справі, і не впливають на суть ухваленого рішення, належать: сплата судового збору, здійснена після відкриття провадження у справі; відсутність підпису в позовній заяві, якщо позивач брав участь у судовому засіданні й підтримав позовні вимоги; відсутність підпису секретаря судового засідання в журналі судового засідання; залишення без розгляду заяви про відвід, якщо підстави для відводу були відсутні (п. 18) [3]. Таким же недоліком може бути визнана сама по собі відсутність технічного запису при безспірності доказів, якими обґрунтовано рішення [2, с. 618-619]. Але з іншого боку, якщо відсутній технічний запис, де були зафіксовані покази свідків, зміст яких не відображено в журналі судового засідання, то дане процесуальне правопорушення може бути підставою для скасування судового рішення у справі.

Особи, які бере участь у розгляді цивільної справи, мають право отримати роздруківку технічного запису судового засідання (повну або часткову роздрукування за плату) та копію інформації з носія, на який здійснювався технічний запис, але на оплатній основі.

Для реалізації права на отримання копії технічного запису судового засідання важливо розуміти, що під час проведення технічного запису створюються два види файлів із записом фонограми: робочий та архівний. Робоча копія фонограми – запис копії фонограми з вбудованого комплексу звукозапису на диск для лазерних систем зчитування, який використовується для відтворення або виготовлення копій технічного запису судового процесу (судового засідання), прослуховування судьями та сторонами судового процесу (судового засідання) тощо. Архівна копія фонограми – запис копії фонограми з вбудованого носія комплексу звукозапису на диск для лазерних систем зчитування, що має статус оригіналу та призначений для довготривалого зберігання в архіві. Примірники фонограм записуються у вигляді архівної та робочої копій на окремі диски для лазерних систем зчитування. Для кожної судової справи виділяються два компакт-диски: один – для архівної копії фонограми, другий – для робочої копії фонограми. У разі, якщо фонограми не вміщуються на один компакт-диск, виділяються додаткові компакт-диски. Після запису архівної копії секретар або інший працівник апарату суду здійснює перевірку якості запису шляхом вибіркового прослуховування. У разі позитивного результату перевірки якості запису, компакт-диск із записом архівної копії фонограми судового процесу (судового засідання) пакується у конверт, який маркується відповідним чином. І тільки після створення архівної та робочої копій

фонограми секретарем або іншим працівником апарату суду вилучається фонограма з комплексу звукозапису [1].

Відповідно до Інструкції про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання), за заявою осіб, які беруть участь у справі, працівник суду (за попередньою Інструкцією 2005 року ним був архіваріус суду) створює копії фонограми для зазначених осіб на платній основі. Також на платній основі відбувається роздрукування технічного запису судового засідання відповідно до ч. 6 ст. 197 ЦПК України. наразі дане питання регламентується спеціальним законом «Про судовий збір», за яким електронна копія фонограми судового засідання коштує п'ятнадцять гривень, а плата за роздрукування однієї сторінки тексту на папері формату А4, що повністю або частково відтворює технічний запис судового засідання, встановлюються в розмірі п'яти гривень (ч. 2 ст. 4) [4].

Важливе значення для гарантування незмінності технічного запису мають вимоги до самого звукозаписуючого комплексу, його програмного забезпечення та правил роботи із ним. Цифрові засоби фіксації та їх використання потребують програмного та технічного забезпечення, які унеможливають несанкціонований доступ до систем фіксації та вплив технічних чинників на процедуру запису, а також відповідні заходи технічної та правової безпеки. Системи фіксації повинні мати і запобіжники втручання в об'єктивність запису, які виключали б навіть теоретичну ймовірність монтажу, а саме — механічне опломбування; енергозалежний календар, годинник; відсутність засобів редагування і вилучення записів; наявність електронного підпису; наявність пристрою для швидкого копіювання записів на одноразові носії (СО-диски) [2, с. 618]

Список використаних джерел:

1. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання): Наказ Державної судової адміністрації України від 20 вер. 2012 р. №108. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [court.gov.ua/userfiles/Instrukciya\(5\).doc](http://court.gov.ua/userfiles/Instrukciya(5).doc)
2. Курс цивільного процесу : підручник / [Комаров В. В., Бігун В. А., Баранкова В. В., Гусаров К. В. та ін.] ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
3. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. №12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08>

4. Про судовий збір: закон України від 08 лип. 2011 р. : за станом на 23 жовт. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>